

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพนบพิตำ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
3. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในปลายปี 2550 กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในช่วงปี พ.ศ. 2551-2555 รวม 6 ด้าน (วิทยากร เชียงกุล, 2553, 1-2) คือ

1. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
2. การพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
3. การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา
4. การจัดระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา
5. การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา
6. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม

ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ปัญญา เกสรทอง (2541, 4) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี และเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม รู้หน้าที่และความรับผิดชอบโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนและฝึกปฏิบัติในสิ่งที่มีคุณค่าในการดำรงชีวิต และการเป็นพลเมืองดีของชาติ

กรมวิชาการ (2544, 22) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานการศึกษาทุกระดับทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนจัดให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของชุมชน โดยที่สถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการลงมือได้แก่ ความพร้อมของการดำเนินงาน เช่น การบริหารจัดการภายในหน่วยงานเป็นระบบมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาจัดการภายในหน่วยงานเป็นระบบมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ มีการแนะแนวพิเศษอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน ความพร้อมด้านสุขภาพแวดล้อม เช่น สภาพเศรษฐกิจและสังคมเอื้ออำนวยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้ปกครองและชุมชน

สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเด็กตามศักยภาพทุกด้าน เช่น ด้านความรู้ คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทางด้านร่างกาย และสติปัญญา เพื่อสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน ครูและบุคลากร และการบริหารจัดการ

ความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ (2542, 9) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคือ คุณภาพของคน โดยที่คนต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ให้รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

จรัส นองมาก (2544, 2) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการบริหารงานในระบบโรงเรียนให้บรรลุถึงคุณประโยชน์ของการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมั่นใจว่า สถานศึกษาจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานตามความคาดหวัง

ฉัฐพล ชุมวรฐายี (2545, 2-5) กล่าวว่าในยุคปัจจุบันความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งและจะต้องเป็นการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรมคุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข

สรุปได้ว่าในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษย์จึงต้องพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้รู้จักคิด รู้การแก้ปัญหา และปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ (2541, 77) กล่าวถึงปัจจัยสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอนที่เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มิใช่การสอนที่เป็นการถ่ายทอดความรู้จากครูแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และเกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ โดยใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้จะต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้มีความรู้ทั้งที่เป็นความรู้สมัยใหม่ และเนื้อหาสาระพื้นฐานที่จำเป็นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของบุคคล ชุมชน และสังคมในอนาคต

สมศักดิ์ สีนุระเวช (2542, 149 – 150) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้การศึกษาามีคุณภาพมี 4 ประการ ได้แก่

1. หลักสูตร หลักสูตรจะต้องให้ความสำคัญผู้เรียน ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิตปลูกฝังเรื่อง ทักษะในการดำรงชีวิต และทักษะขั้นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือการออกไปประกอบอาชีพ
2. การจัดการเรียนรู้จะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาต้องมีภาวะผู้นำ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการระบบคุณภาพ มีการควบคุมคุณภาพ มีการทำงานที่เป็นมาตรฐาน ทำงานเป็นทีมให้ทุกคนมีส่วนร่วม
4. กระบวนการบริหารจัดการ การบริหารจัดการต้องมุ่งให้เกิดความสมานฉันท์ในหน่วยงานระหว่างบุคลากร และหน่วยงานมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น

จันทรา พรหมานนท์ (2546, 64-67) กล่าวว่าปัจจัยในการเพิ่มคุณภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษา อันจะทำให้ผู้ปกครองชุมชนเชื่อมั่นต่อโรงเรียนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา ผู้บริหารมีความมั่นใจ ครูผู้สอนมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตปัจจัยต่างๆ มีดังนี้

1. การพัฒนาตนเองของครูและผู้บริหารที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและเทคนิควิธีในด้านต่างๆ เช่น ในบทบาทหน้าที่หลักสูตรการบริหารจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การวัดผลประเมินผล จิตวิทยาเด็ก และความรู้ด้านวัฒนธรรมและค่านิยมต่างๆ

2. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้องค์กรต่างๆ ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการเรียนรู้

3. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมกับชุมชน เพื่อให้องค์กรต่างๆ ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จัดระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการเรียนรู้

4. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนพัฒนาและปรับปรุงสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ต่างๆ ให้ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ

5. ออกแบบการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการภายใน สถานศึกษาโดยยึดหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ

6. ระดมทรัพยากรในชุมชนมาร่วมจัดการศึกษาเตรียมความพร้อมในการจัดระบบ ประกันคุณภาพ

กรมวิชาการ (2546, 13-18) กล่าวถึง การพัฒนาคุณภาพการศึกษาว่าเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานการศึกษาทุกระดับทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นร่วมมือกับชุมชนจัดให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของชุมชน โดยมีสถานศึกษาต้องมีความพร้อมดังต่อไปนี้

1. ความพร้อมของการดำเนินงาน ได้แก่ การบริหารจัดการภายในหน่วยงานเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนา จัดการเรียนการสอนเหมาะสม มีการแนะแนวพิเศษอย่างมีระบบ มีการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2. ความพร้อมด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจและสังคมเอื้ออำนวย ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้ปกครองและชุมชน

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2543, 9) ยังได้กล่าวถึงภารกิจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. เข้าร่วมกิจกรรมเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. ปรับระบบกลไกการบริหารงาน แผนงาน และการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความต้องการของท้องถิ่น
3. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. จัดให้มีการแนะแนวและการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ
5. ดำเนินงานจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
6. จัดให้มีระบบการประเมินเพื่อพัฒนาตนเองภายในโรงเรียน
7. ประชาสัมพันธ์กับชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

กรมวิชาการ (2543, 9-10) ได้เสนอปัจจัยที่จะส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพสูงขึ้นดังนี้

1. การมีระบบข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้สอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่น

2. การบริหารหลักสูตร ผู้บริหารต้องเข้าใจหลักสูตรและส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจตรงกัน กระตุ้นให้ครูผู้สอนทำแผนการสอน คู่มือครู วางแผนการสอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีระบบการติดตามผลตรวจสอบแก้ไขปัญหา การนิเทศภายในเพื่อปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู ครูต้องปรับปรุงวิธีสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร พัฒนานวัตกรรม ใช้เทคนิควิธีการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตจริงให้มากที่สุด การให้ชุมชนเป็นฐานในการสนับสนุนการจัดการศึกษา

4. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจกับทุกฝ่าย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, 4-7) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาประสบผลสำเร็จไว้ดังนี้

1. สถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้แก่ผู้เรียน เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาทุกด้านและให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้อุปกรณ์การสอนสื่อที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

2. พัฒนาอาจารย์ และส่งเสริมให้ผู้สอนมีคุณภาพและอุทิศตนเพื่อการสอน

3. สถานศึกษามีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน

4. ปรับปรุงระบบการประเมินนักเรียน สถานศึกษาต้องจัดระบบการประเมินผลการพัฒนาของนักเรียนทุกด้าน

5. ประกันมิให้นักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับทุนสนับสนุนการศึกษา สถานศึกษาต้องรับประกันว่า จะไม่มีนักเรียนคนใดออกกลางคันเพราะขาดแคลนทุนทรัพย์ ขาดอุปกรณ์ทางการศึกษา ขาดรูปแบบนักเรียน โดยสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบให้ทุนการศึกษาและอุปกรณ์ต่างๆ

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้การศึกษาที่มีคุณภาพ มีหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาตนเองของครูและผู้บริหารให้มีความรู้ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น ความรู้เกี่ยวกับการบริหาร เรื่องหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ตลอดจนสื่ออุปกรณ์ต่างๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสถานศึกษาต้องมีระบบการประกันคุณภาพภายใน

กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ฉันทพล ชุมวรฐายี (2545, 18-35) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาก็คือ การที่โรงเรียนมีระบบการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งระบบนี้เกิดจากความต้องการของชุมชน ผู้ปกครองและสังคม

ที่ต้องการความมั่นใจจากโรงเรียนว่า โรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ได้ตามมาตรฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพอยู่ในสังคม และสามารถแข่งขันกับสังคมอื่นสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและเตรียมการ ได้แก่ สถานศึกษาแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาและพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ให้ความรู้แก่ครู-บุคลากร และแต่งตั้งคณะกรรมการคณะอนุกรรมการดำเนินการประกันคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา ดำเนินการดังนี้

1. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานและสารสนเทศของสถานศึกษาข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานด้านบุคลากร ข้อมูลด้านผู้เรียน ข้อมูลพื้นฐานด้านการดำเนินงาน งานในกรอบการบริหารในโรงเรียน ข้อมูลพื้นฐานด้านเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น ข้อมูลผู้ปกครอง ข้อมูลชุมชน เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพท้องถิ่น วิทยาการท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย สถานประกอบการ สถานศึกษา วัด ห้องสมุด เป็นต้น ข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือห้องปฏิบัติการเอกสารและคู่มือต่างๆ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สารสนเทศมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านผลผลิตสารสนเทศ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านกระบวนการ และด้านปัจจัย

2. การจัดทำมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ การยกร่างมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ประชุมผู้เกี่ยวข้อง ปรับปรุง และจัดทำมาตรฐานคุณภาพการศึกษา การจัดทำธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 3 การนำแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ การทบทวนทำความเข้าใจแผนการประกันคุณภาพการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้คือ ธรรมนูญการศึกษา มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านต่างๆ แผนปฏิบัติงานประจำปี ข้อมูลพื้นฐานการศึกษา พัฒนาบุคลากรในด้านต่างๆ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ คู่มือ นิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผล

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ การแต่งตั้งคณะทำงานกำหนดแนวทางและแนวทางปฏิบัติ ระบบการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปรายงานผลการประเมินตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงพัฒนา คือ การปรับปรุงการพัฒนามาตรฐานด้านคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในส่วนที่ยังไม่ได้มาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 6 การเตรียมการรับการประเมินจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการประเมิน ระหว่างการประเมิน และหลังการประเมิน

ผ่องใส สายราช (2546, 48) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาที่ช่วยสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคมว่าผู้เรียนที่จบการศึกษาจะมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับ โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และยึดประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดการศึกษาต้องช่วยกระตุ้น เอื้ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้รับการพัฒนาจนเต็มศักยภาพ

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการมุ่งให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจบริหารจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง

3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิด ร่วมทำ เป็นแนวคิดที่ให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลและประกันคุณภาพการศึกษา

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา ซึ่งเชื่อว่าการกระจายอำนาจให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุดจะทำให้เขาตระหนักในคุณประโยชน์ของการจัดการศึกษา จึงทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษามุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ

5. การแสดงความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้มุ่งให้สถานศึกษารับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษา ต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบความก้าวหน้าและความสำเร็จในการจัดการศึกษา

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, 155-156) ได้เสนอแนวทางในการที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามภาระงานดังต่อไปนี้

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality Control) เป็นการกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา โดยคณะกรรมการสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นจากมาตรฐานของชาติ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตของสถานศึกษาตลอดจนการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน การดำเนินการพัฒนา (Quality Management) โดยมุ่งเน้นผลผลิต (นักเรียน) ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ายังนี้

1.1 ควบคุมคุณภาพและประเมินตนเองในทุกกิจกรรมของกระบวนการบริหารและกระบวนการเรียนรู้โดยใช้วงจรคุณภาพ (Quality Control Circle) PDCA ของ Deming

1.2 มีการทำงานเป็นมาตรฐานโดยควบคุมกระบวนการตามเอกสาร ได้แก่ คู่มือนโยบาย คู่มือขั้นตอนการทำงานแนวปฏิบัติ/วิธีการ และคู่มือการทำงาน/แผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้

1.3 ต้องให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วม (Total Participation)

1.4 มีการทำงานเป็นทีม

2. การตรวจสอบคุณภาพหรือทบทวนคุณภาพภายใน (Internal Audit or Ineml Review) คือสถานศึกษาต้องดำเนินการทบทวนคุณภาพภายใน ด้านคุณภาพสถานศึกษาและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ทุกปี โดยคณะทำงานของสถานศึกษานำผลมาดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

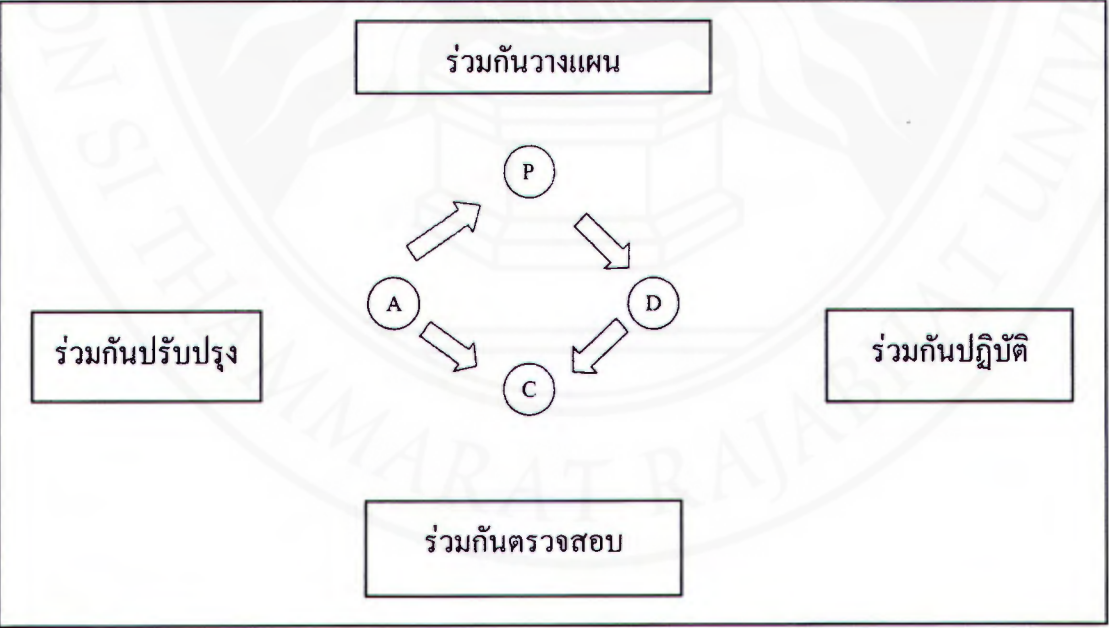
3. การประเมินคุณภาพการศึกษา ให้มาประเมินความก้าวหน้าและประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการของสถานศึกษาในทุกๆ แผนงานแล้วนำผลการพัฒนาปรับปรุง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, 7) ได้เสนอขั้นตอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานและการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่มาตรฐาน
- 2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง ถือเป็นการประเมินภายในเพื่อดำเนินการตรวจเยี่ยมและประเมินสถานศึกษาเป็นระยะ เพื่อให้ช่วยเหลือและสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, 7-10) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาคุณภาพตามแนวทาง หลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผน (P) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (D) ร่วมกันตรวจสอบ (C) แลร่วมกันปรับปรุง (A) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการบริหารกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

จากภาพข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหาร การควบคุมคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามแผน เพื่อพัฒนา สถานศึกษาส่วนการตรวจสอบคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาตรวจสอบ เพื่อพัฒนาปรับปรุง คุณภาพให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา เมื่อสถานศึกษามีการตรวจสอบตนเองแล้ว หน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและต้นสังกัดก็เข้ามาช่วยติดตามและประเมินคุณภาพเพื่อให้ความ ช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีความภูมิใจ และเกิดการตื่นตัว ในการพัฒนาคุณภาพอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548, 4-8) กล่าวว่าในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาต้องอาศัยวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่ประกอบด้วย 8 ภาระงาน ได้แก่

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศจะใช้ในการวางแผนการดำเนินงานและประกอบ การตัดสินใจและ เป็นเครื่องชี้้นำในการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาได้ ตามวัตถุประสงค์ สถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีคุณภาพ คือมี ความถูกต้อง ตรงความต้องการ และทันใช้งาน ครอบคลุมมาตรฐานด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตซึ่งต้องจัดทำให้เพียงพอ

2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา สถานศึกษาจะต้องกำหนด มาตรฐานการศึกษาระดับ สถานศึกษาที่ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพ ผู้เรียน สถานศึกษา ท้องถิ่นและสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นแผนระยะ ยาว 3-5 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี สำหรับแผนปฏิบัติการประจำปีจะต้องให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ในการดำเนินงาน และจัดทำคู่มือการดำเนินการบุคลากร เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และ สะดวกในการติดตาม กำกับและตรวจสอบ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานที่นำไปสู่คุณภาพ ผู้เรียนอย่างแท้จริง

5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพ การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากสำนักงานเขตพื้นที่และภายในสถานศึกษาแล้วนำผลมา เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบกับการประเมินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายนอก และเพื่อการจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

6. การประเมินคุณภาพการศึกษา โรงเรียนมีการเตรียมพร้อมและสร้างความตระหนักในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยแบบทดสอบมาตรฐาน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามที่กำหนด และในโอกาสต่อไปจะเป็นการสอบวัดผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในการทดสอบระดับชาติ นอกจากนี้สถานศึกษาต้องมีการประเมินภายในตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด

7. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี โดยมีการนำข้อมูลผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ผลการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพทั้งภายในและภายนอกมาประมวลผลและจัดทำเป็นรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี ทุกปี (ฉบับสมบูรณ์) การจัดทำรายงานประจำปีการศึกษาควรเป็นรายงานที่เป็นการประเมินตนเองของสถานศึกษา

8. การผุดงระบบการประกันคุณภาพ เป็นการนำข้อมูลผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ผลการตรวจสอบ ทบทวนคุณภาพการศึกษาเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อส่งเสริมการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด การผุดงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องพัฒนางาน/กิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการได้ผลดีอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนและพัฒนางาน/กิจกรรม โครงการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีแผนการนิเทศ ติดตาม และกำกับงาน และดำเนินการอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากการควบคุมคุณภาพ ได้แก่ การจัดทำมาตรฐาน การวางแผนการดำเนินงาน ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและดำเนินงานตามขั้นตอนเพื่อเข้าสู่มาตรฐาน จากนั้นต้องมีการตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาโดยคณะทำงานของสถานศึกษาและนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาและขั้นตอนสุดท้าย คือ การประกันคุณภาพเป็นการประเมินความก้าวหน้าของสถานศึกษาเป็นระยะจากหน่วยงานที่ควบคุมดูแลให้การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาต่อไป

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการดำเนินงานให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรกระบวนกรและปัจจัยต่างๆ ในการสนับสนุนและส่งเสริมให้การจัดการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ได้ยึกแนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามกรอบของมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน 4 ด้าน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549, 10) คือ 1) ผู้เรียน 2) การเรียนการสอน 3) การบริหารการศึกษา 4) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้เรียน

1.1 ความหมายผู้เรียน

รุ่ง แก้วแดง (2542, 2) ให้ความหมายผู้เรียนไว้ว่า ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่ได้รับการศึกษา ในสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และที่เทียบเท่า ทั้งนี้ไม่รวมถึงการศึกษานอกโรงเรียน

สมาน อัสวภูมิ (2542, 36) ให้ความหมายผู้เรียนไว้ว่า ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่เข้ามา รับบริการศึกษาจากสถานศึกษาหรือศูนย์กลางการศึกษาต่างๆ

สรุปได้ว่าผู้เรียนหมายถึง ผู้ที่เข้ามารับการศึกษาในสถานศึกษาทั้งในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา

1.2 ความหมายคุณภาพของผู้เรียน

พิชิตพล สุทธิสถานนท์ (2546, 3) ให้ความหมายไว้ว่า คุณภาพผู้เรียนหมายถึง ผู้เรียนเป็นคนดี คือ ผู้เรียนมีการพัฒนาคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ ในด้านความมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร ประหยัด อคออมและซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตาม หลักธรรมของศาสนา มีพัฒนาการด้านความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เห็นคุณค่ามีความภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่งดงามของไทย มีระเบียบวินัย มีความเคารพในสิทธิหน้าที่ และศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม รักสถานศึกษา ท้องถิ่น และประเทศชาติ ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คือ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีทักษะในการคิดการจัดการและแก้ปัญหา มีทักษะและนิสัยรักการทำงาน มีพัฒนาการด้านทักษะ ในการสื่อสารการใช้ภาษาไทย ผู้เรียน มีความสุข คือผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี เรียนรู้อย่างมีความสุข มีสุขภาพกายและสุขนิสัยที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, 7) ให้ความหมายไว้ว่าคุณภาพ ผู้เรียน หมายถึง ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

สรุปได้ว่าคุณภาพผู้เรียน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีวินัย เป็นคนเก่ง มีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี มีความรู้ความสามารถมีจิตสำนึกที่ดี ต่อส่วนรวมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข

1.3 ความหมายการพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ (2546, 25) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนหมายถึง การมุ่งพัฒนาให้เป็นคนที่สมบูรณ์และสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม โดย มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถทั้งด้านวิชาการ วิชางานและวิชาชีพ เพื่อให้สามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุข พึ่งตนเองได้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, 203) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันถึงประสงค์ มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบถ้วน คือ มีปัญญารอบรู้ในศาสตร์สาระต่างๆ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ เข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถานศึกษาที่ต้องการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, 2) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียน หมายถึง ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต ปลูกฝังการเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลและช่วยเหลือให้กับผู้เรียน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2549, 2) กล่าวถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพไว้ว่า เป็นการพัฒนาตามเป้าหมายของมาตรฐานการศึกษาชาติคือ พัฒนาคณะคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขโดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย เติบโตตามศักยภาพและตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ปัญญา ความรู้และทักษะคุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่าการพัฒนาผู้เรียนหมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดีมีคุณธรรม มีวินัย เป็นคนเก่ง มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีความรู้ความสามารถมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข

1.4 ลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพ

ไพโรวัลย์ พิทักษ์สาถิ (2546, 41) กล่าวถึง ลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลพระราชทานว่า เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรู้ ความสามารถทางวิชาการ สุขภาพแข็งแรง จิตใจแจ่มใส และมีสุนทรียภาพด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2546, 83) กล่าวถึง ลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นลักษณะของคนไทยตามแนวพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องพระมหาชนกดังนี้

1. ความเพียรที่บริสุทธิ์ (Pure Perseverance) ประกอบด้วย ความสามารถ (Performance and Skills) เป็นผู้รักใฝ่ใจหน้าที่การงาน มีทักษะทางภาษา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงาน ทักษะทางสังคม ทักษะชีวิต ทักษะการคำนวณ ทักษะการค้นคว้าทดลองพิสูจน์เหตุผล ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการจัดการและคุณธรรมและจิตสำนึก (Morality and Conscience) ความละเอียดรอบคอบ กล้าหาญ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูรู้คุณ ความไม่เห็นแก่ตัว ความปรารถนา

ดีเอื้อเพื่อต่อกัน ความจริงใจ และความขยันหมั่นเพียร และมีจิตสำนึกในการกระทำความดีด้านจิตสำนึก ความรับผิดชอบจิตสำนึกในคุณค่าของตนและผู้อื่น จิตสำนึกความเป็นไทย จิตสำนึกประชาธิปไตย

2. ปัญญาที่เฉียบแหลมประกอบด้วยความฉลาดรู้ (Knowledge and Wisdom) เป็นผู้รู้จริง ทั้งด้านตนเอง สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รู้วิธีทำมาหากินและสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์แก่ชีวิต และสติปัญญาและความคิด (Intelligence and Thinking) สมองมีการทำงาน เกิดการ รับรู้ จดจำสามารถคิดวิเคราะห์วิจารณ์ คิดริเริ่มและสร้างสรรค์ เชื่อมโยง คิดสุจริต คิดมีเหตุผล คิดเป็นระบบ คิดเร็ว คิดละเอียด คิดมีจินตนาการ สามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อสื่อสารแก่ผู้อื่น ได้

3. กำลังกายที่สมบูรณ์ (Completely Physical Health) ประกอบด้วยสุขภาพกายและจิต (Physical Mental and Spiritual Health) รวมทั้งสุขภาวะ (Well Being) ทางกายและจิต มีร่างกาย แข็งแรงปราศจากโรค มีภูมิคุ้มกัน มีสภาพจิตใจที่แจ่มใส สุขภาพจิตใจดี และใช้เวลาว่างอย่างเกิด ประโยชน์

ประเวศ วะสี (2543, 11-12) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ ของแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข มีรายละเอียดดังนี้

คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพมีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรมมีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลมีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ پاکเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของ ผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถ ด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใสร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการ ตกเป็นทาส ของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

กรมวิชาการ (2540, 16) กล่าวถึง ลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ด้านคือ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ศักยภาพในการพัฒนาตนเอง โดยมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนในอนาคตรับจะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพดังกล่าว 3 ทักษะได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ทักษะการคิด และทักษะการสื่อสาร

2. ศักยภาพด้านการพัฒนาอาชีพ โดยมีทักษะและลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน 3 ประการ ได้แก่ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความขยัน อดทน อดออมและประหยัด

3. ศักยภาพในการพัฒนาสังคม โดยมีคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน 3 ประการ ได้แก่การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง และการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละและมุ่งมั่นพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, 16) ได้เสนอลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพไว้ดังนี้

1. มีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา
2. มีความสามารถในการใช้ภาษาและมีความสามารถทางคณิตศาสตร์
3. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา
4. มีความสามารถในการแสวงหาความรู้และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน
5. มีความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน/งานอาชีพและสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต

6. สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ตามวิธีประชาธิปไตย
7. มีสุขภาพสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
8. มีคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขเห็นคุณค่าและสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมและภูมิใจในความเป็นไทย

กรมสุขภาพจิต (2544, 1) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพควรมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน เพราะวาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียน ต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากสถานศึกษา ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้อง ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือส่งเสริมนักเรียนอย่างมีระบบและต่อเนื่องโดยยึดสายใยและความผูกพันระหว่างครูและศิษย์ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนบทบาทและเจตคติของผู้บริหารและครูอาจารย์ ให้ส่งเสริมดูแลพัฒนานักเรียนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

2. วางระบบที่จะสร้างความมั่นใจว่านักเรียนทุกคนมีอาจารย์อย่างน้อยหนึ่งคนที่จะคอยดูแลทุกข์สุขอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

3. สนับสนุนให้ครูอาจารย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครองเพื่อให้บ้าน โรงเรียน และชุมชนเชื่อมประสานและรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ช่วยกันเฝ้าระวังดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. ประสานสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ชุมชนและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เพื่อให้มีการ ส่งต่อและรับช่วงการแก้ไข ส่งเสริมพัฒนานักเรียนและเยาวชนในรูปแบบสหวิทยาการ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549, 15-22) ได้เสนอ ลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับพื้นฐานไว้ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
2. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
3. มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดี ต่ออาชีพสุจริต

4. มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณมีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

5. มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

6. มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

7. มีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

8. ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

สรุปได้ว่าลักษณะผู้เรียนที่มีคุณภาพ คือ ผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ความสามารถ ตามหลักสูตร รักการเรียนรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ มีสุนทรียภาพด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา มีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีสุขภาพจิตที่ดี สุขภาพร่างกายแข็งแรง

แนวทางในการพัฒนาผู้เรียน

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2540, 12) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจะต้องมีการจัดระเบียบ การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยวิถีทางแห่งปัญญา คือ กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ยึดเยียดความรู้และเนื้อหาสาระให้ ผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนแบบมีส่วนร่วม ผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ให้ ผู้เรียนคิดและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข กระบวนการ เรียนรู้ที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้จะทำและอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้ที่จะเป็นบุคลิกภาพส่วนตัวที่ให้พัฒนาดีขึ้น และการเรียนรู้ที่แสวงหาวิธีเรียน

ไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาญ (2544, 25) กล่าวว่าในการจัดการศึกษาผู้จัดการศึกษา ต้องทำ ให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเรียนเกิดความมั่นใจว่าบุตรหลานต้องมีการพัฒนาเติบโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ที่ดี เก่ง มีงานทำและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ฉะนั้น โรงเรียนจะต้องมีการประกัน

คุณภาพการศึกษาอย่างมั่นใจให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ดีต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

อุทุมพร จามรมาน (2544, 1) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ครูต้องจริงจังในแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วยการใช้กระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาแบบใหม่การหาคำตอบแบบใหม่ โดยใช้วิธีการที่เชื่อถือได้หรือวิธีการที่ยอมรับในศาสตร์นั้นๆ มากขึ้น

ไพจิตร สะดวกการ (2545, 3-7) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้น ครูต้องใช้ในการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการในการแก้ปัญหาหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ครูรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ เพื่อสืบค้นให้ได้สาเหตุของปัญหาแล้วหาวิธีแก้ไขหรือพัฒนาที่เชื่อถือได้ เช่น การสังเกต จดบันทึก และวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนด้วยกระบวนการวิจัยที่ครูผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นสิ่งที่จะให้ผลดีแก่ผู้เรียนมากกว่าการที่ครูแก้ปัญหาในชั้นเรียนของตนตามผลการวิจัยของผู้อื่น

เอกรินทร์ สีมหาสาร (2545, 225-226) กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาผู้เรียน คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและมีความสุข ต้องพัฒนาผู้เรียนโดยการจัดการเรียนการสอนทุกระดับหรือทุกช่วงชั้น ให้ยึดถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยจัดสาระการเรียนรู้บูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียนดังนี้

1. จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้ เป็นการสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองดังนี้

1.1 การศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

1.2 กิดค้นและใช้นวัตกรรมในการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น การเรียนรู้จากโครงงาน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เรียนรู้จากการอภิปรายกลุ่ม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

1.3 ให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงและลงมือปฏิบัติมากขึ้น

1.4 ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

2. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมีขั้นตอนดังนี้

2.1 จัดระบบข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม หรือระดับชั้นเรียน ในด้านความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน

2.2 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพความต้องการและแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่สัมพันธ์กับการจัดการศึกษา

2.3 วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐาน การเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ

2.4 จัดทำสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและกระบวนการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร และข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนและชุมชน

3. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีวิธีการดำเนินการดังนี้

3.1 มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความถนัดและภาคภูมิใจในตนเอง

3.2 มีกิจกรรมส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถ ทำหน้าที่แนะแนวให้กับผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่การศึกษาส่งเสริมและตอบสนอง นโยบายและเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

อุดมศักดิ์ พลอยบุตร (2546, 8-13) กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จควรใช้ หลัก 3T ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

T แรก คือ Teaching ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งครูต้องปรับเปลี่ยน การสอนจากการสอนความรู้ความจำเป็นมาเป็นการเรียนการสอนวิธีเรียน ผู้เรียนจะได้หาความรู้ เพิ่มเติมเองได้ สอนวิธีการทำงานร่วมกัน และสอนการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันในการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน คือเรียนอย่างมีความสุข เรียนโดยการปฏิบัติจริง เรียนจาก แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเรียนรู้จากการบูรณาการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครู จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรม ให้น่าสนใจ เมตตากรุณา เอื้ออาทรต่อผู้เรียน การท้าทายให้ผู้เรียนอยากรู้ การสร้างบรรยากาศหรือ สถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

T ที่ 2 คือ Training หมายถึง การเป็นผู้นำ ซึ่งแนะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนหรือฝึก ทักษะให้เกิดความชำนาญ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามที่ตนเองถนัดและสนใจเต็มศักยภาพ ของแต่ละคน 8 ด้านตามทฤษฎีพหุปัญญาของ โฮเวอร์ด์ การ์ดเนอร์ ดังนั้น ครูจะต้องรู้ว่าผู้เรียนถนัด เรื่องใดแล้วเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถ และโรงเรียนจัดนิทรรศการแสดงผลงานครูและ นักเรียน

เกื้อกูล สุขปิติ (2550, 12-15) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและบรรจุมাত্রฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นนั้น ควรกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนต้องรู้จริง ดังนั้นจึงต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นความคิดรวบยอดได้ รู้จักวิธีการวางแผนลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ด้วยความรับผิดชอบเพื่อให้งานนั้นประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้แบบนี้ได้แก่ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมคือ การเรียนการสอนตามสภาพปัญหาของผู้เรียน โดยเกิดจากการวางแผนการกำหนดวัตถุประสงค์เนื้อหากิจกรรม สื่อการเรียน และการประเมินผลทุกขั้นตอนร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

สันติสุข สันติศาสนสุข (2550, 12-14) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้สอนจำเป็นต้องเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิด ความรู้ ความสามารถ ทักษะพื้นฐานเพื่อการศึกษาต่อ หรือการประกอบอาชีพเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสมดุล พัฒนาศักยภาพถึงขั้นสูงสุด ได้เรียนรู้อย่างหลากหลายเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมและที่สำคัญที่สุดคือ การพัฒนาปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงามเพื่อให้บุคคลมีลักษณะเก่งดี มีความสุข การพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. ครูทุกคนต้องเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมให้แก่นักเรียน
2. สอนคุณธรรมสอดแทรกในทุกสาระ
3. ใช้เทคนิควิธีสอนหลายๆ อย่างเพราะไม่มีวิธีสอนที่เป็นสูตรสำเร็จแน่นอนตายตัว
4. บรรยายากที่เกือหนุน การให้แรงจูงใจ ขยกยอชมเชยความเป็นกันเองจะส่งผลทำให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนตนเอง
5. ใช้สภาพสุภาพอ่อนโยน ความรัก ความเมตตาห่วงใยที่ครูแสดงออกต่อผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนซึมซับรับรู้และพัฒนาคุณธรรมในจิตใจให้งอกงามได้ง่ายขึ้น
6. ความต่อเนื่องสอดคล้องเหมาะสมและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดกิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนคงสภาพความมีคุณธรรมได้อย่างมั่นคง
7. ครูต้องมีทักษะในการสังเกตมองเห็นสัญญาณอันตรายและชักนำผู้ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ให้เลิกพฤติกรรมนั้นๆ

สุริรา สุริยวงศ์ (2550, 25-26) กล่าวว่าในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ครูต้องนำเอาองค์ความรู้ต่างๆ มาจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนดังนี้

1. จัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น มุมประสบการณ์ในห้องเรียน มุมรักการอ่าน

2. ห้องสมุดมีชีวิต อุทยานความรู้นอกห้องสมุด ต้นไม้พูดได้ สวนสมุนไพรแนะนำ สื่อคอมพิวเตอร์ และสอนวิธีใช้แนะนำแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียน เช่น วิธีการใช้คอมพิวเตอร์ หรืออินเทอร์เน็ต
5. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร นำหลักการของการจัดการความรู้มาใช้ (Knowledge Management) คือ โมเดลปลาหัว ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนหัว เป็นการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ และทิศทางของสถานศึกษา ส่วนตัว หมายถึง การดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของครูภายในกลุ่มหรือในโรงเรียน และส่วนหาง หมายถึง คลังความรู้ได้จากการทดลองแล้ว เก็บไว้ในรูปของตำรา เอกสารหรือซีดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, 32-34) กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาผู้เรียนนั้นต้อง พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ สนับสนุนให้ครูผู้สอนใช้กระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษา คือส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา โดยมี ขั้นตอนการปฏิบัติเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนา การดำเนินการ แก้ปัญหาหรือพัฒนา การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา การรายงาน ผลการเรียนรู้ และการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

กรมวิชาการ (2544, ก) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและ ค่านิยมที่พึงประสงค์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จักแสวงหาข้อมูลสารสนเทศ สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม มุ่งเสริมเจตคติ สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิต ได้อย่างมีความสุข โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมโดย คำนึงถึงแนวการจัดตั้งต่อไปนี้ คือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ เช่น บูรณาการโครงการต่างๆ จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และ ความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ จัดกิจกรรมเพื่อ สร้างสรรค์และสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และจัด กิจกรรมประเภทด้านบริการด้านต่างๆ เช่น กิจกรรมสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์ ศิลธรรมและจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์ เชาว์ปัญญาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต การจัดกิจกรรมต้องเป็นไปตามความสมัครใจ

กรมสามัญศึกษา (2544, 5) กล่าวว่าในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด จะต้องอาศัยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าวและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน การดูแลและช่วยเหลือหมายถึงการส่งเสริมการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยวิธีการและเครื่องมือสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, 7-9) กล่าวว่าการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพหรือมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษากำหนด สถานศึกษาจะต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษา เพราะการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินการกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชนและสังคมโดยรวม และได้เสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนให้เป็นคนดี มีความสามารถและมีความสุขในการเรียนรู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โรงเรียนจะต้องดำเนินการดังนี้

1. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ปฏิรูปการสอนเพื่อพัฒนาการประกันคุณภาพการสอนของครู เมื่อครูเรียนรู้แล้วจะเปลี่ยนพฤติกรรมและวิธีสอนหรือขยายผลเมื่อประสบผลสำเร็จ
3. ปฏิรูปการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพการบริหารของผู้บริหาร เมื่อผู้บริหารเรียนรู้แล้วก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิธีการบริหารจัดการโรงเรียนให้เป็นไปตามแนวทางและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
4. ปฏิรูประบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพภายใน โดยการประเมินตนเองเพื่อประกันคุณภาพทั้งโรงเรียน จัดเก็บข้อมูลของโรงเรียนอย่างครบถ้วนเป็นระบบ เป็นการสร้างหลักประกันเป็นที่พึงพอใจของนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนร่วมได้เสียอื่นๆ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, 31-32) กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข ต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการเรียนการสอนในสภาพที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ขอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีประสบการณ์ แห่งความสำเร็จ ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ โดยมีบทเรียนเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมหลากหลาย สื่อน่าสนใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นมิตรกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยงความรู้ในท้องถิ่น และคำนึงถึงความเป็นสากลในสังคมโลก ผลที่เกิดจากการเรียนรู้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง เป็นการจัดการเรียนรู้โดยให้คิดและฝึก ปฏิบัติจริง และสรุปผลเป็นองค์ความรู้ของตน

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงามและทักษะ การทำงานที่ดี

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ ของตนเอง เป็นการรับรู้สถานการณ์การเรียนรู้ และความถนัด ของตนเอง เน้นกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบขั้นตอน พร้อมทั้งจะนำกระบวนการ เรียนรู้ไปใช้ในครั้งต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2547, 5-6) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา ผู้เรียนไว้ดังนี้

1. การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตาม ธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพดังนี้

1.1 มีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความเหมาะสมของกลุ่มผู้เรียนทุกระบบ สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

1.2 ผู้เรียนมีโอกาส/สามารถเข้าถึงหลักสูตรต่างๆ ที่จัดไว้อย่างทั่วถึง

1.3 องค์กรที่ให้บริการทางการศึกษามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคาร สถานที่ มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย

1.4 มีการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ สื่อเพื่อการเรียนรู้และการให้บริการ เทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมี คุณภาพ

3. มีการบริหารจัดการที่ให้สถานศึกษาเป็นฐานดังนี้

3.1 องค์กรชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามสภาพท้องถิ่น สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

3.2 ผู้รับบริการ/ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา

3.3 มีการกำหนดระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และสามารถรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกได้

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549, 3) กล่าวว่าการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขนั้น ต้องมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย พัฒนาคนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีสุขภาพอย่างครบถ้วน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม เป็นผู้มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ใฝ่รู้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ที่พอเพียงต่อการพัฒนางานอาชีพ และคุณภาพชีวิตส่วนตน รักการเรียนรู้ด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย โดยที่สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามมาตรฐานที่กำหนด ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน รักการเป็นประชาธิปไตย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดี มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีการคิดแบบมีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดใคร่ครวญ และมีวิสัยทัศน์ ความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุนนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี และมีสุนทริยภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

สรุปได้ว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีแนวทางการดำเนินการหลายวิธี ได้แก่ การพัฒนาคุณธรรมให้กับผู้เรียน พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นในทุกด้าน ครูจะต้องพัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนวิธีสอนให้มีการจัดการเรียนการสอนที่การมีส่วนร่วม และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รู้และเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคล นำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษา มีระบบการประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินในด้านต่างๆ มาปรับปรุงพัฒนาเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ดังนี้

ชูสวัสดิ์ จันทรโรจนกิจ (2541, 4) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

กฤษณะ มูรติ (2543, 157-160) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการกระทำด้วยกัน การสร้างด้วยกัน การรู้สึกร่วมกัน การมีบางอย่างร่วมกัน เพื่อจะทำงานได้อย่างอิสระ

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควัฒนกร (2545, 9) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมพิจารณากำหนดปัญหาความต้องการของประชาชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแนวทางพัฒนาโรงเรียน

สมบุญ โอฬารกิจเจริญ (2547, 12-13) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพื่อกำหนดการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงในทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, 17) ได้อธิบายความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

อรุณ รักธรรม (2540, 270) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม ในด้านการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งขององค์กร

อแลสแทร์ (Alastair, 1982 ; อ้างถึงใน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2540, 49) ได้เสนอความหมายการมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร

2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมปฏิบัติตามแผนงาน ร่วมติดตามและประเมินผล

บทบาท ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การที่จะทำกิจกรรมใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประชาชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการที่จะทำให้ผลการดำเนินงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เน้นบทบาทของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ไพรัช อรรถกมานนท์ และมัทนา โชควัฒนกร (2545, 20-21) ได้กล่าวถึงบทบาทความสำคัญและวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาที่ได้กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะพบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีหลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการสถานศึกษา การมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ เป็นผู้แทนองค์กร ผู้ทรงคุณวุฒิ การมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา โดยให้ใช้สถานประกอบการ การให้วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดการศึกษา การรับทราบรายงานการจัดการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา และชุมชนยังมีบทบาท การมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึงการที่บุคคล พ่อ แม่ ผู้ปกครองคนในชุมชน ท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สำคัญคือ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา 3) การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด 4) การมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรบุคคลและ 5) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนช่วยเหลือทั่วไป

จ่านอง แรกพินิจ (2540, 137) ได้เสนอแนวทางและกล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน และชุมชน การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน และชุมชน การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมคือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมติดตาม ประเมินผลและร่วมรับผิดชอบ

สรุปได้ว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่าประชาชนและบุตรหลานต้องการอะไร ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด การมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรบุคคล การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนช่วยเหลือทั่วไป

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการทำงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมที่ทุกคนควรได้รับ โดยเฉพาะงานด้านการศึกษา การที่ชุมชนต้องการมีส่วนร่วม เพราะมีความปรารถนาที่จะให้บุตรหลานของตนเองมีคุณภาพ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ

ฮอย และมีสเคิล (Hoy and Miskel, 2001, 289 – 290) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน ย่อมสามารถตัดสินใจร่วมกันได้ ซึ่งสามารถส่งผลต่อคุณภาพการสอนเป็นการรองรับการกระจายอำนาจที่จะมีขึ้น ในด้านการตัดสินใจ

ชราดิด และคนอื่นๆ (Shadid and others, 1982; อ้างถึงในอัมพร เลิศณรงค์, 2545, 24-25) ได้ให้แนวคิดในการจำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้คำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้ด้วยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับประโยชน์นั้นนอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์และเป็นโทษต่อตัวบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น ความชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้

นอกจากนั้น ซัมซัน และอิงสตรอม (Sumtion and Engstom; อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2540, 36) ได้เสนอการจัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในระดับต้น คือ การมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลให้รายละเอียดข้อมูลเพื่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในระดับต้น จึงต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนจำนวนมาก

2. การมีส่วนร่วมระดับกลาง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ตีความข้อมูลที่เก็บรวบรวมในระดับต้น ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากประชาชนจำนวนหนึ่งในการวิเคราะห์ตีความเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

3. การมีส่วนร่วมในระดับสูง คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจและดำเนินการเป็นผลต่อเนื่องจากการมีส่วนร่วมในระดับต้นและระดับกลาง ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจำนวนหนึ่งเท่านั้น

รีดเดอร์ (Reeder, 1974; อ้างถึงใน สุรเดช มาสินทพันธ์, 2545, 22) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักการเข้ามามีส่วนร่วม ไว้ 11 ประการดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องตามความเชื่อพื้นฐานของคน
2. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป็นกิจกรรมที่ตรงตามเป้าหมาย หรือส่งเสริมปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของตนเอง

ตนเอง

4. เป็นกิจกรรมที่ตนเองมีประสบการณ์มาก่อน
5. เป็นกิจกรรมที่ตรงกับตนเองมีความคาดหวังเอาไว้
6. เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
7. เป็นกิจกรรมที่ไม่มีการบีบบังคับ
8. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับจารีตประเพณี
9. เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับโอกาสที่อำนวย
10. เป็นกิจกรรมที่ตรงตามความสามารถของตนเอง
11. เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่น

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, 209-212) ได้เสนอแนวคิดถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 8 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน

3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมดำเนินการ
7. การร่วมประเมินผลการดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือของประชาชน ชุมชนที่มีความคิดเห็นพ้องต้องกันและเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจ ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร ตามกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผลและรับประโยชน์ร่วมกัน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2544, 5) ได้ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการ และเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายรวมถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดจาก สารเสพติด

กรมสุขภาพจิต (2544, 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การส่งเสริม การป้องกันและการแก้ไขปัญหาโดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด จากที่มีผู้ให้ความหมายพอสรุปได้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

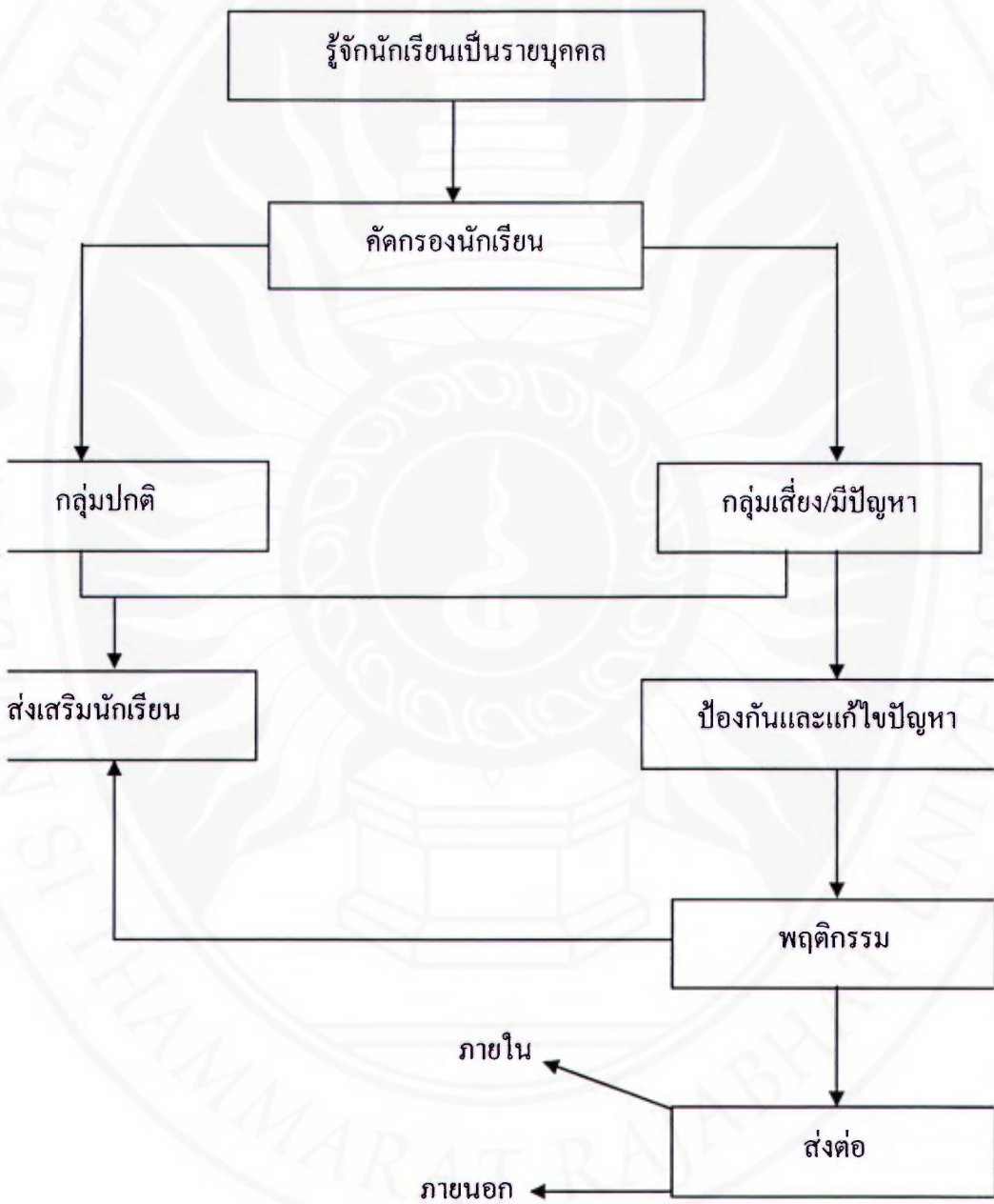
กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 6) ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการคือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

- 2. การคัดกรองนักเรียน
- 3. การส่งเสริมนักเรียน
- 4. การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา
- 5. การส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 7-9) ได้สรุปกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่แสดงในภาพที่ 3 เป็นความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาตลอดกระบวนการโดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจาก ผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือตัวอย่างสรุปได้ดัง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ควรทราบ

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ศึกษาข้อมูลจากการใช้	1. ระเบียบสะสม
1.1 ด้านความสามารถ	1. ระเบียบสะสม	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก
1.1.1 การเรียน	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	3. อื่นๆ เช่น
1.1.2 ความสามารถอื่นๆ	3. อื่นๆ เช่น	3.1 แบบประเมินความฉลาด
1.2 ด้านสุขภาพ	3.1 แบบประเมินความฉลาด	ทางอารมณ์
1.2.1 ร่างกาย	ทางอารมณ์	3.2 แบบสัมภาษณ์นักเรียน
1.2.2 จิตใจ	3.2 แบบสัมภาษณ์นักเรียน	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม
1.2.3 พฤติกรรม	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม	นักเรียน
1.3 ด้านครอบครัว	นักเรียน	3.4 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง
1.3.1 เศรษฐกิจ	3.4 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครอง	และเยี่ยมบ้านนักเรียน
1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน	และเยี่ยมบ้านนักเรียน	
1.4 ด้านอื่นๆ		
2. การคัดกรองนักเรียน	1. วิเคราะห์ข้อมูลจาก	1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน
2.1 กลุ่มปกติ	1.1 ระเบียบสะสม	2. แบบสรุปผลการคัดกรองและ
2.2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา	1.2 แบบประเมิน	ช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล
	พฤติกรรมเด็ก	3. แบบสรุปผลการคัดกรอง
	1.3 แหล่งข้อมูลอื่นๆ	นักเรียนเป็นห้องเรียน
	2. คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์	
	การคัดกรองของโรงเรียน	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
3. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. จัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) 2. จัดประชุมครูที่ปรึกษา 3. จัดกิจกรรมอื่นๆ ที่ครูพิจารณาว่าเหมาะสม	1. แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) 2. แนวทางจัดประชุมผู้ปกครอง 3. แบบบันทึก/สรุปผลกิจกรรม
4. การป้องกันและแก้ไขปัญห (จำเป็นอย่างมากสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา)	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อการจัดกิจกรรมสำหรับการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนคือ 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง	1.แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน 5 กิจกรรม 2.แบบบันทึกสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3.แบบบันทึกรายงานผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
5. การส่งต่อ	ดำเนินการต่อไปนี	1. แบบบันทึกการส่งต่อของ
5.1 ส่งต่อภายใน	1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยัง	โรงเรียน
5.2 ส่งต่อภายนอก	ครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือ	2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือ
	นักเรียนต่อไป เช่น ครูแนะแนว	นักเรียน
	ครูปกครอง ครูประจำวิชา ครู	
	พยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่ง	
	ต่อภายใน	
	2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยัง	
	ผู้เชี่ยวชาญภายนอกโดยครูแนะ	
	แนวหรือฝ่ายปกครองเป็น	
	ผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการส่งต่อ	
	ภายนอก	

สรุปได้ว่ากระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 10) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2. การคัดกรองนักเรียน
- 3. การส่งเสริมนักเรียน
- 4. การป้องกันและแก้ไข้ปัญหา
- 5. การส่งต่อ

แต่ละองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่ที่ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

กรมสุขภาพจิต (2551, 10-15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลไว้ว่า ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม การป้องกันและการแก้ปัญหา นักเรียนได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ปัญหานักเรียน จะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด โดยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรมีอย่างน้อย 3 ด้านดังนี้

- 1) ด้านความสามารถแยกเป็น
 - 1.1) ด้านการเรียนรู้
 - 1.2) ด้านความสามารถอื่นๆ
- 2) ด้านสุขภาพ แยกเป็น
 - 2.1) ด้านร่างกาย
 - 2.2) ด้านจิตใจ-พฤติกรรม
- 3) ด้านครอบครัว แยกเป็น
 - 3.1) ด้านเศรษฐกิจ
 - 3.2) ด้านการคุ้มครองนักเรียน

4) ด้านอื่นๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนในแต่ละด้านที่ปรึกษาจะต้องทราบรายละเอียดและแหล่งของข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนและอาจจะต้องประสานความร่วมมือกับครูและบุคลากรอื่นทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าวอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรู้จัก นักเรียนดีขึ้น รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาควรทราบดังตารางที่ 2 (กรมสุขภาพจิต, 2551, 11-15)

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ครูควรทราบ

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
1. ด้านความสามารถ	
1.1 ด้านการเรียนรู้	- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละวิชา - ผลการเรียนรู้เฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน - พฤติกรรมการเรียนในห้องเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น - ฯลฯ
1.2 ด้านความสามารถอื่นๆ	- บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน - ความสามารถพิเศษ - การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
2. ด้านสุขภาพ	
2.1 ด้านร่างกาย	- ส่วนสูง น้ำหนัก - โรคประจำตัว ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น - ฯลฯ - อารมณ์ซึมเศร้า/วิตกกังวล
2.2 ด้านจิตใจ-พฤติกรรม	- ความประพฤติ - พฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง/สมาธิสั้น - นิสัยภาพเก็บตัว/ขี้อาย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลนักเรียน	รายละเอียดข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ
3. ด้านครอบครัว	- รายได้ของบิดา มารดา/ผู้ปกครอง
3.1 ด้านเศรษฐกิจ	- อาชีพของผู้ปกครอง - ค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน - ฯลฯ
3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน	- จำนวนพี่น้อง/บุคคลในครอบครัว - สถานภาพของบิดา/มารดา - บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน - ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว - ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม - ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัวหรือการใช้สารเสพติด การติดสุรา การพนัน เป็นต้น

กรมสุขภาพจิต (2551, 13-15) ได้กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักเด็กนักเรียนเป็นรายบุคคลของครู ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัวที่สำคัญ คือ

1) ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสารเพื่อการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูลและครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาพิจารณาทำความเข้าใจนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมีข้อสังเกตบางประการก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูอื่นๆ หรือเพื่อนๆ ของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่าง ๆ หากครูที่ปรึกษาคำเนินการได้ เช่น แบบประเมินพฤติกรรมเด็กนักเรียน (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และแบบประเมินความฉลาดด้านสติปัญญา (IQ) เป็นต้น

รูปแบบและรายละเอียดในระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละโรงเรียน แต่อย่างน้อยควรครอบคลุมข้อมูลทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพและด้านครอบครัว

ระเบียบสะสม เป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนจึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้อย่างดีมิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเด็กอื่นๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้ที่ครูที่ปรึกษาและมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย

ระเบียบสะสมควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี การศึกษาหรือ 6 ปีการศึกษาและส่งต่อระเบียบไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป หรืออาจจัดครูที่ปรึกษาคาดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนจบมัธยมศึกษาในแต่ละตอนหรือจนจบ 6 ปีการศึกษาก็ได้

2) แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ไม่ได้เป็นแบบวัดหรือแบบทดสอบแต่เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำโดยพัฒนาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมันนี ซึ่งใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงและความตรง จำนวนข้อไม่มากนัก คณะผู้จัดทำของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรณพิมล หล่อตระกูล เป็นหัวหน้าคณะได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความเที่ยงและความตรงของแบบประเมิน และหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทยแบบประเมินพฤติกรรมเด็กมี 3 ชุด คือ

- (1) ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก
- (2) ชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก
- (3) ชุดที่เด็กประเมินตนเอง

ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจเลือกใช้ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเพื่อความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด พร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

3) วิธีการและเครื่องมืออื่นๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ไม่พอเพียงหรือเกิดกรณีที่ต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

2. การคัดกรองนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการคัดกรองนักเรียนว่าการคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

2) กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแต่กรณี

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียน และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาของนักเรียนจะมีน้อยลงมีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าตนจัดอยู่กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวว่า ขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไรหรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาคงเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกละอายหรืออับอายของตนจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่นๆ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลังได้

กรมสุขภาพจิต (2551, 17-18) ได้กล่าวถึงแนวทางการคัดกรองนักเรียนไว้ว่าการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีการประชุมครูเพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันเพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกันเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหา

3. การส่งเสริมนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมนักเรียนได้ว่าการส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่มีอยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเอง

ในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2551, 19-22) ได้กล่าวถึงวิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) การจัดกิจกรรมโฮมรูม เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนให้มีบรรยากาศเหมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษา และนักเรียนเป็นคั้งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันและมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการปรับตัวและการวางแผนชีวิต เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน การจัดกิจกรรมโฮมรูมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทำให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้นและเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดกับนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมดังนี้

1) กำหนดกิจกรรมโฮมรูมโดยยึดความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโฮมรูมดังนี้

1.1) สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2) พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นๆ และเป็นเรื่องที่ทันสมัย

1.3) จัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีการดำเนินการเป็นหลักฐานทั้งก่อนการดำเนินการและหลังการดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนในรูปแบบของการบันทึกการจัดกิจกรรมหรืออื่นๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจบันทึกในแผนการจัดกิจกรรม หรือในแบบฟอร์มบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และความสะดวกในการใช้

1.4) ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2) โรงเรียนกำหนดแนวทางจัดกิจกรรมโฮมรูม หรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง โดยมีจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ครูที่ปรึกษาก็ดำเนินการตามนั้นแต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัยได้ด้วย

3) วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียน ในการพัฒนานักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4) วิธีการอื่นๆ ตามความเหมาะสมการจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นการพบกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาดูแลเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครองด้วยกัน การประชุมผู้ปกครองจะทำให้นักเรียนได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานักเรียนโดยมีแนวดำเนินการดังนี้

4.1) การเตรียมการ ครูที่ปรึกษาควรเตรียมความพร้อมก่อนการประชุมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

4.2) การสื่อสาร ครูที่ปรึกษาควรระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนินักเรียนหรือผู้ปกครอง การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนในที่ประชุมใช้คำพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคนและอาศัยกิจกรรมที่จะทำให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบ และต้องการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน

4.3) การจัดกิจกรรมในการประชุม การที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในที่ประชุมนั้นจำเป็นต้องใช้กิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อนจึงจะมีกิจกรรมอื่นๆ ให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นสาระที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.4) การสรุปผลและบันทึกการประชุมผู้ปกครอง ในการประชุมแต่ละครั้งครูที่ปรึกษาควรมีการสรุปผลและจัดทำเอกสารเป็นหลักฐาน เพื่อประโยชน์ดังนี้

- (1) เป็นหลักฐานในการจัดประชุมแต่ละครั้ง
- (2) เป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป
- (3) เป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

4. การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551, 23) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกันแต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้นจำเป็นต้องให้ความสนใจและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกันและการแก้ปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลย

นักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่ และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของชุมชน สังคม ประเทศชาติต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2544, 23-31) ได้กล่าวถึง วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนไว้ว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนนั้น มีหลายเทคนิควิธีการแต่สิ่งหนึ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ การให้การปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

การให้การปรึกษาเบื้องต้นนักเรียนเป็นการช่วยเหลือผ่อนคลายปัญหาให้ลดน้อยลง ทั้งด้านความรู้สึก ความคิด และการปฏิบัติตนของนักเรียนในทางที่ไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐานดังนี้

- 1) จิตวิทยาวัยรุ่น
- 2) ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ
- 3) กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญคือ การสร้างสัมพันธภาพ

การใช้คำถาม การรับฟังทั้งเนื้อหาและความรู้สึก

4) แนวทางการแก้ไขปัญหานักเรียนในแต่ละลักษณะของปัญหา โดยมีกระบวนการในการปรึกษา คือ การสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหา ยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้นครูที่ปรึกษาควรปฏิบัติดังนี้

4.1) รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งอาจจะรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก หรือโรงเรียนจัดอบรมให้

4.2) หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

4.3) ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการหรือความรู้ที่เกี่ยวกับการปรึกษา การดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน นอกจากจะให้การปรึกษาเบื้องต้นแล้วการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน โดยมีแนวดำเนินการคือ ครูที่ปรึกษาสามารถคิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหานักเรียนได้หลายแนวทางและที่สำคัญมี 5 แนวทาง คือ

- 1) การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร
- 2) การใช้กิจกรรมในห้องเรียน

- 3) การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
- 4) การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม
- 5) การใช้กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง

สำหรับกิจกรรมตามข้อ 2, 3 และ 5 ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนข้อ 1 และ 4 จำเป็นต้องมีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสนับสนุนของผู้บริหาร โรงเรียน การพิจารณากิจกรรมที่ครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึง ความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญหา บุคลิกลักษณะของนักเรียนแต่ละคน สภาพของชั้นเรียน โรงเรียนชุมชน

5. การส่งต่อ

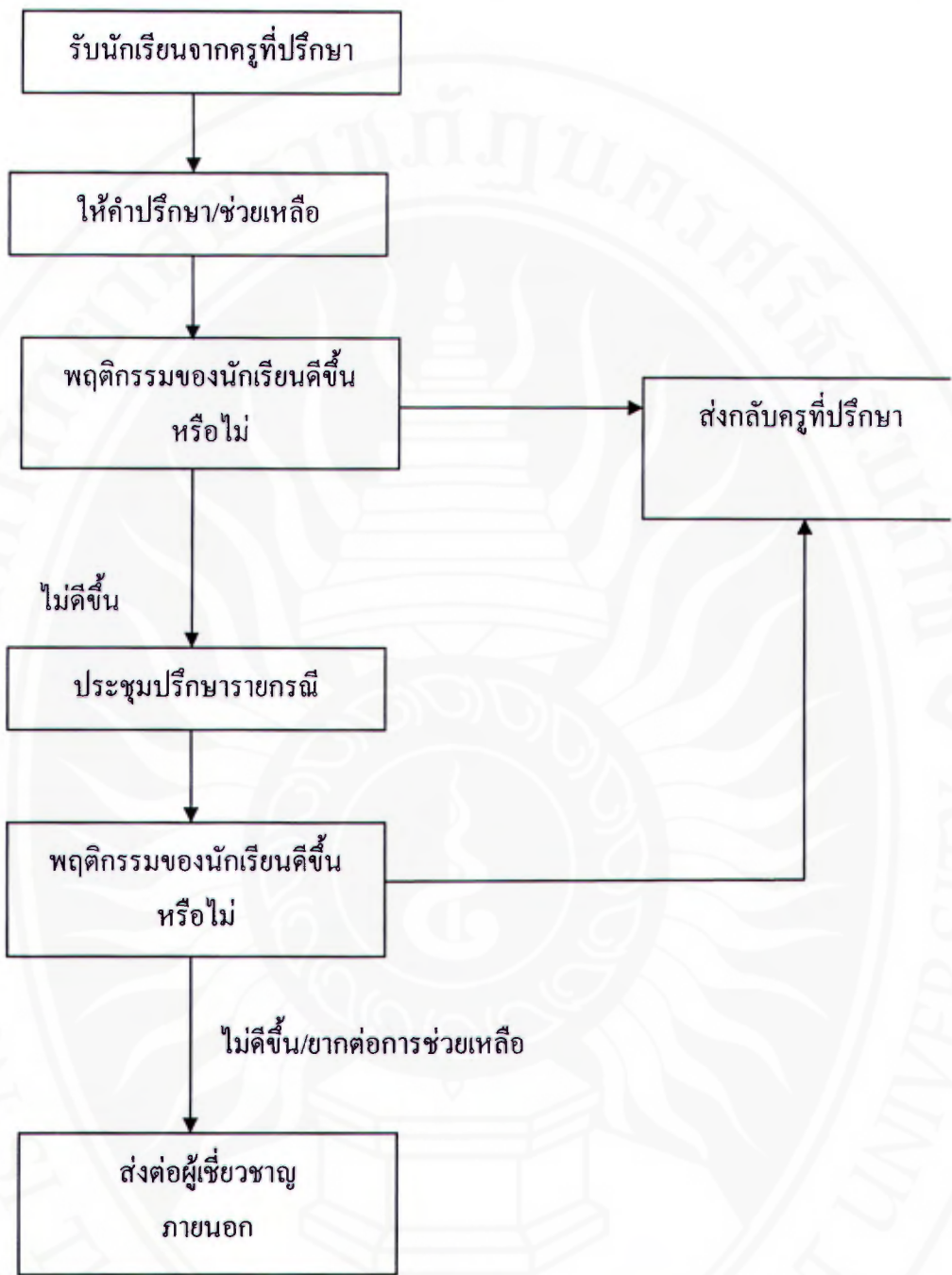
กรมสุขภาพจิต (2551, 31) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งต่อนักเรียนไว้ว่า ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของเพื่อนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา หรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามหลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข

กรมสุขภาพจิต (2551, 32) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งต่อนักเรียนแบ่งเป็น 2 แบบคือ

1) การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น การส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างมีระบบ และประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่กรณีที่ยากต่อการช่วยเหลืออีกก็ส่งต่อ

2) การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือครูฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

ผู้เชี่ยวชาญภายนอก กรมสุขภาพจิต (2544, 37) ได้กำหนดกระบวนการแก้ไขปัญหานักเรียนดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กระบวนการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาของครูแนะแนว/ฝ่ายปกครอง

แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อ โดยครูที่ปรึกษา การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่นๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางการพิจารณาส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้ (กรมสุขภาพจิต, 2551, 33-34)

1) นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใดๆ

2) นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมหรือการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใดๆ

3) ปัญหาของนักเรียนเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึกความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียนของครูที่ปรึกษามีแนวดำเนินการดังนี้

1) ประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน เพื่อให้ผู้รับนักเรียนต่อได้เตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน

2) สรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ และวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมารวมทั้งผลที่เกิดขึ้นกับการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อ หรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้รับช่วยเหลือนักเรียนต่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและการดำเนินงานของครูที่ปรึกษาที่ผ่านมาทำให้สะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

3) ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูที่ปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความสุขสบายใจ ยินดีรับความช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนวครูฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา เป็นต้น

4) ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับการช่วยเหลือนักเรียนและส่งต่อให้เรียบร้อย เพื่อให้รับรู้วัน เวลา สถานที่ที่พบกัน

5) ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียนและความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สุรพล เฟื่องแจ่ม (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ผู้ปกครองนักเรียนที่มีอายุต่างกัน อาชีพต่างกันและเป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ผู้ปกครองนักเรียนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผ่องพันธุ์ สายทอง และคณะ (2545) ได้ศึกษาการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตาม โครงการสุขภาพจิตสู่สถานศึกษาของโรงเรียนนาร่อง สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าการเตรียมการและการวางแผนการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครู อาจารย์ทั้ง 5 โรงเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจจากการอบรมสัมมนา จากการศึกษาเอกสารคู่มือ การประชุมชี้แจงและการประชาสัมพันธ์จากแนวทางแก้ไขคือ กรมสุขภาพจิต และหน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมให้ความรู้และทักษะใหม่ๆ ในการดำเนินงานแก่ครู อาจารย์ เพิ่มเติม

สมพร สระบัว (2546) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติงาน ด้านปัจจัยของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และการให้ความช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง การให้ความสำคัญในการให้ครูที่ปรึกษามีการประชุม แลกเปลี่ยน ความรู้ความเข้าใจและดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โรงเรียนมีการปฏิบัติด้านกระบวนการดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง การให้ความสำคัญในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาส่วนตัวของนักเรียนโดยการให้มีการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนช้าหรือเรียนอ่อน โรงเรียนมี การปฏิบัติด้าน ผลผลิตของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และควรให้ความสำคัญในการแก้ไข ปรับปรุงระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับ ความมีระเบียบวินัยและการเสริมสร้างทักษะการคิด วิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การจัดการและการแก้ปัญหา

ณรงค์ชัย สาไพวัลย์ (2546) ได้ศึกษาการติดตามผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในโรงเรียนมหาชัยพิทยาคม จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยสภาพรวมพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ คือ 1) การคัดกรองนักเรียน 2) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 4) การส่งเสริมนักเรียน (5) การส่งต่อ

2. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวม พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) การป้องกันและการแก้ไขปัญหา 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งต่อ 4) การส่งเสริมนักเรียน ยกเว้นการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลที่มีปัญหาอยู่ในระดับ น้อย

3. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ 1) โรงเรียนควรมีคณะกรรมการนิเทศ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ 2) โรงเรียนมีการพัฒนาระบบสารสนเทศ 3) โรงเรียนมีความพร้อมด้านเอกสาร สื่อ และอุปกรณ์ เพื่อเอื้อในการดำเนินงาน 4) โรงเรียนมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และ 5) โรงเรียนควรจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวม พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ คือ 1) ด้านครูประจำชั้นและครูที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านนักเรียน และ 3) ด้านการดำเนินงานของโรงเรียน

นันทพงศ์ พุทธชาติรัตน์ (2546) ได้ศึกษาวิจัยการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า 1) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการส่งเสริมนักเรียนและด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล อยู่ในระดับมาก ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านการส่งต่อและด้านการคัดกรองนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง 2) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่าโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามขนาดของ สถานศึกษาไม่แตกต่างกัน 4) ปัญหาในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ นักเรียนให้ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง มีความผิดพลาดในการกรองนักเรียน นักเรียนมีปัญหาแล้วไม่มาปรึกษาครู และพฤติกรรมของนักเรียนไม่เปลี่ยนแปลง

วิจิต รุ่งศรีทอง (2545) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาต่างๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยการป้องกันและแก้ไขปัญหามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การส่งต่อ

และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การส่งเสริมนักเรียน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อสภาพการบริหารและการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามสถานภาพของบุคลากร โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ โดยผู้บริหารงานมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าผู้ปฏิบัติงานทุกด้าน

จารุวรรณ กันธารัตน์ และคณะ (2547) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 : ศึกษากรณีสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 และ 4 ผลการศึกษาพบว่า ครูที่ปรึกษามีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งเสริมนักเรียน และด้านการป้องกันและการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาที่เพศต่างกันมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่ในรายข้อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เรื่องการมอบหมายความรับผิดชอบให้นักเรียนดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียน เรื่องการติดตามดูแลนักเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ นอกโรงเรียน เรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม และเรื่องการให้คำปรึกษานักเรียนด้านเศรษฐกิจของครอบครัวนักเรียน และครูที่ปรึกษามีประสบการณ์เป็นครูที่ปรึกษาต่างกันมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายข้อ

ศิริรัตน์ นิ่มมา (2548) ได้ทำการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนไพศาลวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 พบว่าระดับการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมดังนี้ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า ความต้องการจำเป็นของโครงการ ความพร้อมและทรัพยากร ทั้งสององค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลางในขณะที่ความเป็นไปได้ของโครงการ และวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับมาก 2) ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีเวลาเพียงพอในการดำเนินโครงการ 3) ด้านผลผลิตของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นผลทางตรงอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผลของการดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ทองสุข ทับเจริญ (2548) ได้ศึกษาการแก้ปัญหานักเรียนโรงเรียนศึกษานารี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้อง 6 กลุ่ม ก. โดยใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาสถานภาพทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนด้านสุขภาพจิตและพฤติกรรม นักเรียนร้อยละ 100 ปลอดภัยจาก สารเสพติด นักเรียน

ส่วนใหญ่มีอายุ 12 ปี คิดเป็นร้อยละ 86.20 ด้านภูมิลำเนาส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานครคิดเป็นร้อยละ 82.75 ด้านที่พักอาศัยส่วนใหญ่ร้อยละ 51.72 พักบ้านพักส่วนตัว และจำนวนเงินที่ได้รับมาโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 86.66 นำเงินมาวันละ 50-100 บาท ข้อมูล ด้านครอบครัวพบว่า บิดา-มารดาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี และการศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 24.13 มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพส่วนใหญ่รับจ้างแต่ถ้าเป็นมารดาส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและแม่บ้านครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 56.66 ไม่มีหนี้สิน วิชามี นักเรียนถนัดและสนใจอันดับที่ 1 คือ ภาษาไทย และคณิตศาสตร์คิดเป็นร้อยละ 16.66 ด้านสุขภาพสาขานักเรียนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 75.86 มีสายตาปกติ

สำหรับการศึกษาผลการแก้ปัญหาพบว่า การเยี่ยมบ้าน การสัมภาษณ์ การประสานสัมพันธ์ ผู้ปกครอง และการจัดกิจกรรมแก้ปัญหาต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ครูที่ปรึกษาเห็นปัญหาที่แท้จริงของนักเรียนและสามารถใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแก้ปัญหาได้สำเร็จร้อยละ 90 ไม่มีนักเรียนที่ส่งต่อ ยกเว้นนักเรียนที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจเพื่อส่งต่อขอรับทุนการศึกษาในปีต่อไป สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาขอขมภายหลังสอบปลายภาคเรียนที่ 2 ได้รับการส่งต่อเช่นกัน

วินัย ทองแถม (2548) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนตากฟ้าวิชาประสิทธิ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สร้างโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรูปแบบที่มีคุณภาพ ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านและนำไปใช้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โดยสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับครูที่ปรึกษาและดำเนินการตามคู่มือ รูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาและจัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ผลปรากฏว่าหลังการใช้รูปแบบระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สามารถลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนได้ สอดคล้องกับเกณฑ์ร้อยละ 50 ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักเรียนครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน อยู่ระดับน้อยที่สุด จากการประเมินทางการศึกษา (Joint Committee on Standard of Education Evaluation) จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy) ด้านการใช้ประโยชน์ (Utility) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) และด้านความเหมาะสม (Propriety) โดยเก็บข้อมูลจากครู และ คณะกรรมการสถานศึกษา รวม 55 คนผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

เกษม อุ่นมณีรัตน์ (2549) ได้รายงานการพัฒนาแบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนด้านทัตะโกราษฎร์อุปถัมภ์ ผลการพัฒนาพบว่า

1. โรงเรียนดำเนินการพัฒนาแบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยคณะกรรมการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีคู่มือในการดำเนินงาน มีปฏิทินปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือ

นักเรียน มีโครงการ/กิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาและป้องกันแก้ไขนักเรียน ใช้กลยุทธ์กระบวนการกลุ่มในการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรม นักเรียนดีขึ้น และดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามองค์ประกอบ 5 ด้าน 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมและพัฒนา ใช้กลยุทธ์กระบวนการกลุ่มในการส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมและการแสวงหาความรู้ 4) การป้องกันและแก้ไข ครูที่ปรึกษาดูแลเอาใจใส่ นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น นักเรียนที่มีผลการเรียน 0, ร, มส, ลดลง จบหลักสูตรพร้อมเพื่อนมากขึ้น จำนวนนักเรียนที่ไม่จบหลักสูตรและออกกลางคันมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่จบการศึกษาพร้อมรุ่นจาก ร้อยละ 19.20 ปีการศึกษา 2548 เหลือร้อยละ 7.50 ปีการศึกษา 2549 ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เดิมจบร้อยละ 2.23 ปีการศึกษา 2548 แต่ปีการศึกษาเพิ่มเป็นร้อยละ 10.60 เนื่องจากนักเรียนลาออกกลางคัน เพื่อไปช่วยเหลือครอบครัว แต่เมื่อรวมทั้งชั้น ม.3 กับ ม.6 เข้าด้วยกัน นักเรียนไม่จบหลักสูตรลดลง คือจากร้อยละ 16.13 เหลือร้อยละ 10.60 ในปีการศึกษา 2549 นักเรียนขาดเรียนมาโรงเรียนสาย ขาดเรียน หนีเรียนลดลง 5) การส่งต่อ ส่งต่อภายใน ส่งต่อครูฝ่ายปกครองแก้ไขพฤติกรรมดีขึ้น ส่งต่อครูแนะแนวให้ช่วยเหลือ ทุนการศึกษาจำนวน 31 ทุน ทุนอุปกรณ์ (ชุดพลศึกษา) จำนวน 160 ทุน ทุนอุปกรณ์การเรียน (กระเป๋านักเรียน) จำนวน 43 ทุน ทุนอุปกรณ์การเรียน (สมุด) จำนวน 136 ทุน ทุนค่าอาหารกลางวัน จำนวน 81 ทุน ทุนค่าพาหนะจำนวน 83 ทุน ทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา จำนวน 112 ทุน (คน)

2. เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของครูที่ปรึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของครูที่ปรึกษาก่อนและหลังการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.35

2.2 เปรียบเทียบ ความสามารถ ของครูที่ปรึกษา ก่อนและหลังการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27

2.3 เปรียบเทียบ ความเห็น ของครูที่ปรึกษา ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนก่อนและหลังการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลังดำเนินการผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 สูงกว่าก่อนดำเนินการ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.37

3. ผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 2.70$) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 2.63$) นักเรียนอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 2.49$) และผู้ปกครองนักเรียนอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 2.58$)

สมคิด กระจกภาพ (2550) ได้ศึกษาการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหา การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษา โรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูที่ปรึกษาของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) มีความคิดเห็นว่าได้ดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.89$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ ช่วงชั้นที่รับผิดชอบ และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน พบว่าครูที่ปรึกษามีความคิดเห็นในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งรายด้านและภาพรวมของการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่แตกต่างกัน

2. นักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) มีความคิดเห็นว่าได้ครูที่ปรึกษามีการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.99$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ พบว่าไม่แตกต่างกัน พิจารณาตามช่วงชั้นที่เรียนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ครูที่ปรึกษาและนักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูที่ปรึกษาโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) ทั้งรายด้าน 5 ด้าน และในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

4. ครูที่ปรึกษาของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) มีความเห็นว่าปัญหาในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu = 1.97$) และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาในการดำเนินงานและการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดโพธิ์ผักไห้ (เวชพันธุ์อนุสรณ์) ด้านการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน คณะครูควรมีส่วนร่วมในการวางแผนทางในการบริหาร ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เป็นนโยบายหลักของโรงเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ควรมีระบบข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน มีการประสานงานพบปะผู้ปกครองและเยี่ยมบ้านทุกคน ด้านการคัดกรองนักเรียนควรมีการปรับเกณฑ์การคัดกรองในแต่ละปี และควรมีการใช้ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ด้านการส่งต่อนักเรียน ควรมีหลักฐานการให้ข้อมูลอื่นๆ ประกอบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ด้านการการส่งต่อนักเรียน ควรมีโครงการ และงบประมาณรองรับกิจกรรมต่างๆ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ควรมีการประสานสัมพันธ์ระหว่างครูที่ปรึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น และประสานงานกับระบบเครือข่ายผู้ปกครอง ส่วนด้านการดำเนินงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่าควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณ มีการประสานงานกันระหว่างครูที่ปรึกษาและระบบเครือข่ายผู้ปกครอง

สุรัชต์ ชาศะรักษ์ (2550) ได้วิจัยการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 พบว่า

1. ระดับการดำเนินงาน และผลการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและรายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกัน

3. เปรียบเทียบการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ตามประเภทของโรงเรียน ทั้งโดยรวมและรายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกัน

วัชร จันทรัตน์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 3 พบว่า 1) ความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีความตระหนักต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ประสิทธิภาพของกระบวนการดำเนินงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3) ประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง 4) ปัญหาเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สำคัญ ได้แก่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการ

อุทัย วงศ์จันทร์ (2551) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3 ในอำเภอฝาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ผลการศึกษาว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดๆ คือ มีการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน ส่งเสริมความสามารถของนักเรียนและมีการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน การทำความรู้จักกับนักเรียน เป็นรายบุคคล และมีการประสานงานกับครูที่รับนักเรียนจากการส่งต่อ สำหรับความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันและการแก้ไขปัญหาและด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ตามลำดับ ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนที่มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ได้แก่ ควรมีการสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นรูปธรรมและควรมีการให้ความสำคัญต่อการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา และที่สำคัญในระดับมาก คือ สามารถช่วยพัฒนานักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหาให้มีพฤติกรรมดีขึ้น

รุจิราภรณ์ คำศิลา (2551) ได้วิจัยสภาพปัญหาและการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 พบว่า

1. สภาพปัญหาและการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาและการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 จำแนกตามสถานภาพระดับช่วงชั้น ทั้งโดยรวมและรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าครูแนะแนวมีปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 จำแนกตามสถานภาพและระดับช่วงชั้น ทั้งโดยรวมและรายด้าน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าครูแนะแนวมีปัญหาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน

ประเสริฐ สวนจันทร์ (2553) ได้วิจัยการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า

1. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามลำดับ

2. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งของบุคลากรโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของ เขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนเพียงด้านเดียว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา และด้านการส่งต่อ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ประภาส นาคประวัตี (2553) ได้ศึกษาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-3 ในเขตอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 พบว่า

1. การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-3 ในเขตอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 โดยรวม การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-3 ในเขตอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 ที่มีสถานภาพต่างกัน โดยรวม พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอนมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน แต่ผู้บริหารโรงเรียนกับผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน และครูผู้สอนกับผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ข้อเสนอแนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 1-3 ในเขตอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 จำแนกเป็นรายด้านพบว่า โรงเรียนควรมีคณะกรรมการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ ไปเยี่ยมบ้านนักเรียนในที่ปรึกษาทุกคน และครูที่ปรึกษาต้องตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับมาก่อนตัดสินใจ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าหากชุมชนได้มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาแล้ว การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่วนเนื้อหาสาระของการมีส่วนร่วมนั้นจะกำหนดไว้ในบทบาทและหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543

แต่เนื่องจากปัจจุบันพฤติกรรมของนักเรียนทั้งระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาที่แสดงถึงพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยเรียน ซึ่งเกิดจากการเลี้ยงดูในครอบครัวและจากการเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้พบเห็น ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ ซึ่งระบบการช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการที่ดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมนักเรียน การแก้ไขปัญหาและวิธีการ รวมถึงเครื่องมือที่ชัดเจน ซึ่งการดำเนินงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะประสบผลสำเร็จเป็นไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน บุคคล และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยที่ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนต่อไป

งานวิจัยต่างประเทศ

บรูค (Bruce, 1972) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า ความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

บีเคอรา (Becerra, 1974) ได้ศึกษาและทำการวิจัยเรื่อง บทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารตัวแทนของชุมชนในการวินิจฉัยปัญหา จากผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจปัญหาใดๆ ที่เกี่ยวกับโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และผู้แทนชุมชนจะต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันไว้ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจและสนใจชุมชนและพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ทุกโอกาส

สมิท ทอเบิร์ต เจ (Smith Albert J, 1997) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครูและสมาชิกผู้ปกครองในกระบวนการบริหารรายกรณี เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ หลักเกณฑ์ในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารรายกรณีที่เป็นพื้นฐานทางโรงเรียน จะเป็นการแสดงความคิดเห็นร่วมกันภายในเขตพื้นที่ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนและครอบครัวที่มีความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมชัดเจน

พอล โลซซี่ (Pallozzi, 1981) ได้วิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียนในท้องถิ่นในรัฐ Newjusy ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยสอบถามคณะกรรมการการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาควรขยายออกไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมืองด้วยการจัดการศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่นควรร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายชุมชนควรสนองนโยบายที่ตรงกับความสามารถของตนเองและสิ่งที่โรงเรียนควรคำนึงถึงคือการรับผิดชอบกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องในปีเดียวกัน

ทอย (Toy, 1983) บัณฑิตมหาวิทยาลัย Cobrado สหรัฐอเมริกาได้ศึกษาการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนในชนบทข้อเสนอแนะในการวิจัยเสนอว่า การวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนในชนบทควรมีการพัฒนาด้านนโยบายและกฎระเบียบต่างๆ ควรให้มีการวิจัยเพื่อปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ จะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายให้ชัดเจน ควรสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ได้การไว้วางใจซึ่งกันและกันควรกระตือรือร้นในการทำงานจะต้องมีการประเมินผลการทำงานด้วย

Phelps (1972) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูและนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาของวัยรุ่นโดยศึกษาจากนักเรียน 303 คน ในโรงเรียนประจำอำเภอในชนบทแห่งหนึ่งในเมืองแคนซัสซิตี พบว่าวัยรุ่นในชนบทมีความวิตกกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ หลายประการ ชายและหญิงมีปัญหาไม่แตกต่างกันปัญหาส่วนมากเกิดจากการบริหารงานของโรงเรียน ปัญหาที่นักเรียนประสบเป็นปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการทางร่างกายและสุขภาพ นักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดการบริหารให้คำปรึกษาและการแนะแนวมากขึ้น

สแตก (Stack, 1991; อ้างถึงใน วิฑูร วังษ์แหวน, 2549, 49) ได้วิจัยเพื่อประเมินโปรแกรมการควบคุมตนเองตามแนวพฤติกรรมปัญญานิยม ที่มีต่อพฤติกรรมกระทำผิดของผู้มีพฤติกรรมก้าวร้าวเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมก้าวร้าวที่สังเกตภายนอกและรายงานพฤติกรรมด้วยตนเองลดลงกว่ากลุ่มควบคุม ผู้รับการทดลองในกลุ่มควบคุมไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองผลของการทดลองสามารถสรุปอ้างอิงไปสู่ สถานการณ์ในโรงเรียนและที่พักอาศัยโดยการประเมินจากครูและพ่อแม่ พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ ได้ให้การสนับสนุนกรอบแนวคิดในการวิจัย แนวพฤติกรรมปัญญานิยมในการลดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมที่มีปัญหาอื่นๆ ทั้งในสถานการณ์ที่บ้านและโรงเรียน นอกจากนี้ในงานวิจัยยังได้พบสาระที่เป็นประโยชน์ อย่างยิ่งที่จะอนุมานว่า กระบวนการทดลองตามกรอบพฤติกรรมปัญญานิยมมีความสำคัญในการประสานระหว่างภายในและภายนอก เพราะผู้รับการทดลองไม่เพียงแต่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวลดลงเพียงอย่างเดียว แต่เขามีการเปลี่ยนแปลงภายใน (ความคิดความรู้สึก) ไปด้วย ซึ่งได้จากคะแนนมาตรฐาน RACT และเขาเริ่มที่จะเข้าใจโลกว่าน่าระวาง น่าตระหนักหรือถูกคุกคาม น้อยลง และเชื่อว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีการไม่ก้าวร้าวสามารถกระทำและฝึกให้ประสบความสำเร็จได้

กันเดอร์สัน (Gundersen, 2000) ได้ทำการศึกษาการใช้การประชุมเชิงสร้างสรรค์ในโรงเรียนซึ่งเรียกชื่อเฉพาะว่า การประชุมกลุ่มครอบครัว ในการแก้ไขปัญหาคะหิเรียนโดยให้ผู้ปกครองที่มีลูกหลานนักเรียนมาร่วมประชุมปรึกษาหารือ วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยกลุ่มครอบครัวประกอบด้วย

กลุ่มเสียงต่ำ กลุ่มเสียงปานกลาง และกลุ่มเสียงสูง โดยกลุ่มเสียงต่ำเคยหรือไม่เคยได้รับการลงโทษ ถูกหลานจากโรงเรียน กลุ่มเสียงปานกลางและกลุ่มเสียงสูง โดยกลุ่มเสียงต่ำเคยหรือไม่ เคยได้รับการลงโทษถูกหลานจากโรงเรียน กลุ่มเสียงปานกลางเคยได้รับการลงโทษถูกหลานจากโรงเรียนบ้าง และกลุ่มเสียงสูงเคยได้รับการลงโทษจากโรงเรียนต่อถูกหลานอย่างรุนแรงในการประชุมผู้ปกครอง นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม การประชุมมีลักษณะเป็นกันเองยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการหนีเรียนของนักเรียนทำให้ผู้ปกครองได้เสนอความเข้มแข็งของตนเองและใช้กระบวนการประชุมสำหรับผู้ปกครองได้ข้อยุติในการแก้ไขปัญหาค้นักเรียนหนีเรียน กระบวนการประชุมมีลักษณะเป็นกันเองยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นในการเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการหนีเรียนของนักเรียนทำให้ผู้ปกครองได้เสนอความเข้มแข็งของตนเองและใช้กระบวนการประชุมผู้ปกครองซึ่งเป็นกระบวนการเรียบง่าย ผลการดำเนินการและเป็นพลวัตร มีผลทางบวกกับนักเรียน ครอบครัว และโรงเรียน และยังมีผลสำคัญต่อการมาโรงเรียนของนักเรียน ซึ่งมีวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพดีกว่ารูปแบบการแก้ไขปัญหานักเรียนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน